

PIETER DONCHE

Het gemeenteleger van Ieper in mei 1436

Inleiding

ROND 1890 TRANSCRIBEERDE ARTHUR MERGHELYNCK uit het toen nog intacte Ieperse stadsarchief een tweetal originele lijsten van weerbare mannen (wapenschouwingen) uit de eerste helft van de 15de eeuw.

Deze van het jaar 1436 wordt hieronder uitgegeven en historisch gesitueerd.

Een andere gelijkaardige lijst door Merghelynck getranscribeerd dateert van 1411. In de Draperie waren er toen 26 compagnieën, in 1436, 13 compagnieën (maar op 6 mei 1436 kwamen er nog drie bij), bij de Volderie : in 1411 9 compagnieën, 5 in 1436, bij de Ghemeene Neringhen: in 1411, 19 compagnieën, in de lijst van 1436 ontbreken deze. In 1411 behoorden tot deze laatste groep: de hoteliers en makelaars, boottrekkers, bakkers (en brouwers), smeden, metsers, timmerlieden, tegeldek- kers, tonnenmakers, oude kleerkopers, leerlooiers, schoenmakers en handschoen- makers, *cussintycweivers*, wijnmeters, kruiwagenvervoerdes en barbiers.

In het begin van de 15de eeuw was de stad Ieper ingedeeld in vier kwartieren die *Poorterie*, *Draperie*, *Vulres* of *Vullerie* en *Ghemeene Neringhe* werden genoemd.¹ Elke wijk werd genoemd naar de groep van de handwerkers die er relatief het sterkst was vertegenwoordigd.

De lijst van het jaar 1436² betreft de drie eerste Ieperse kwartieren: Poorterie, Draperie en Volderie, het kwartier van de Gheemene Neringhe ontbreekt. In het gemeentelijke leger waren de stedelijke milities ingedeeld in groepen van 10 man. De hoofdman of kapitein van een dergelijke compagnie werd *coninckstavel* (F: *connétable*) genoemd.³

De aanleiding voor het lichten van deze troepen was ongetwijfeld de door Filips de Goede uitgevaardigde algemene mobilisatie van gans Vlaanderen voor een belege- ring van Calais, het bolwerk dat de Engelsen hadden op het Europese vasteland.

1 H. PIRENNE, 'Les dénombremens de la population d'Ypres au XVe siècle (1412-1506), in: *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, I (1903), pp. 1-32, heruitgegeven in: (red.) J.A. VAN HOUTTE, *Prisma van de geschiedenis van Ieper*, Ieper: Stadsbestuur, 1974, pp. 359-390, p. 363.

2 Volgens zijn bronverwijziging bewaard in: *P I loquet 35 nr. 4bis*.

3 K. STALLAERT & F. DEBRABANDERE, *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen ...*, Leiden: E.J. Brill, 1890 en Handzame: Familia et Patria, 1878.

Na een 16 jaar durende strijd (1419-1435) die de Bourgondische hertog Filips de Goede tegen de Fransen had gevoerd (nadat zijn vader Jan zonder Vrees op 10 september 1419 door hen was vermoord tijdens een geplande onderhandeling) en waarbij hij de Engelsen als bondgenoten had, sloot de hertog in oktober 1435 vrede met zijn oude vijand (de vrede van Arras). Maar door de Engelsen werd die vrede gezien als verraad omdat ook één van de voorwaarden was dat voortaan de Bourgondiërs mee aan de zijde van de Fransen de Engelsen zouden moeten bekampen. Dat de Engelsen het hierbij niet zouden laten, was te verwachten.

In januari 1436 trof men in de kasselrij Veurne al maatregelen om een inval van de Engelsen te kunnen weerstaan.⁴ Ook vanuit Ieper werden op 14 april 1436 als versterking 22 sergeanten naar het kasteel van Grevelingen gestuurd en op 17 april werden er 80 voetboogschutters op de been gebracht.⁵

Eenmaal de winter achter de rug, drongen de Engelsen inderdaad vanuit hun bolwerk te Calais in mei 1436 binnen in de kasselrijen Kassel en Broekburg waar ze roofden en verwoestingen aanrichtten. Om de Engelsen te verdrijven besloot Filips de Goede een rechtstreekse aanval op hun bolwerk Calais uit te voeren. Op 8 mei 1436 stelde hij aan de Vier Leden van Vlaanderen zijn plan voor. Gent was akkoord om 15.000 man te leveren terwijl de andere drie leden van Vlaanderen (Brugge, Ieper en het Brugse Vrije) ook 15.000 man zouden leveren. Filips plan bleef niet geheim, want een Engelse spion had de vergadering bijgewoond. Al op 26 maart werden over heel Engeland koninklijke brieven uitgestuurd die opriepen om deze geplande belegering te weerstaan (met het volledige rapport van de spion in bijlage).⁶

In Vlaanderen werd de steden en kasselrijen opgedragen, elk volgens hun quota, troepen te lichten en deze naar een afgesproken plaats tussen Broekburg en Grevelingen te sturen. De troepen gelicht in de stad en de kasselrij Ieper, onder leiding van Jan vander Clijte, heer van Komen, verzamelden op de Grote Markt te Ieper en vertrokken op 13 of 14 juni. Die van de stad en de kasselrij Veurne (600 strijders onder leiding van Wouter van Gistel) vertrokken op 18 juni.

4 (ed. E. RONSE), PAUWEL HEINDERYCX (1633-1687), *Jaerboeken van Veurne en Veurnambacht*, 4 vols., Veurne, 1853-1854, II, p. 108.

5 (ed.) J.-J. LAMBIN, *Merkwaardige gebeurtenissen, vooral in Vlaanderen en Brabant en ook in de aangrenzende landstreken van 1377 tot 1443, letterlijk gevolgd naer het oorspronkelyk onuitgegeven en titelloos handschrift van Olivier van Dixmude*, Ieper: Lambin en zoon, 1835, p. 148. Zie ook ARA, RK 38660 f° 62.

6 Voor Gentse bronnen over de voorbereiding van de belegering van Calais zie: V. FRIS, 'Documents Gantois concernant la levée du siège de Calais en 1436', in: *Mélanges Paul Frédéricq*, Brussel, 1904, pp. 245-58. Zie over de belegering van Calais ook hoofdstuk 2 (*The Burgundian Siege of 1436*), pp. 20-43 in: D. GRUMMITT, *The Calais Garrison. War and Military Service in England, 1436-1558*, Woodbridge: Boydell Press, 2008.

De belegering van Calais door de troepen van
Filips de Goede, hertog van Bourgondië, juli 1436

Het originele bijschrift bij deze tekening luidt: *Here shewes howe Philip Duc of Burgoyne beseged
Caleys. And Humfrey Duc of Gloucestre, Richard Erle of Warrewik, and Humfrey Erle of Stafford,
with a great multitude, went over the see and followed the Duc of Borgoyne, he euer fleynge before them.*

*And there they sore noied the Countrey with fire and swerde.
(Pageant XLVIII in: WILLIAM, EARL OF CARYSFORT, *The Pageants
of Ricard Beauchamp, earl of Warwick, reproduced in facsimile
from the Cottonian ms, Julius E. IV, Oxford, 1908*)*

Een algemene monstering te Grevelingen van al de daar verzamelde troepen van het Bourgondische leger, gehouden op 23 of 25 juni, leverde een getalsterkte van 30.000 man op.⁷

De aanval tegen Calais startte op 28 juni met de inname van het kasteel van Oye en op 2 juli met die van het kasteel van Marck en de kastelen van Sangatte en Baleghem. Op 9 juli werd naar Calais opgemarcheerd. Maar de kleine Bourgondische vloot slaagde er niet in de constante bevoorrading over zee (via 350 schepen) van de Engelsen te blokkeren en het hele Calais avontuur werd al gauw een totale mislukking. Het débâcle leidde enkele maanden later in Brugge zelfs tot een opstand tegen Filips de Goede.⁸

De hele operatie had 60 dagen (2 maand) geduurd en hiervoor werd in de stadsrekening van Ieper (over de periode 1 januari 1436 tot 31 december 1436) de gemaakte uitgaven opgenomen in een aparte rubriek: *Andre costen ghedaen o(m)mē tfaic van den oorloghe ... in de Rise van Calais*.⁹

Daarin zien we o.a. volgende betalingen (voor 60 dagen tenzij anders vermeld):

- de 22 sergeanten die gezonden waren naar Grevelingen *omme de stede thelpene bewaerne* (voor 30 dagen: 264 pond)
- de kosten voor de kledij van de 80 schutters (139 pond 12 schellingen 6 denieren) en voor de hoofdman (6 pond 6 denieren)
- de *froc* (kleed) van den *grave van ribaude* en voor de kaproenen van 30 van zijn gezellen: 34 ellen rood laken (aan 14 schellingen, 6 denieren de el) (te weten vier ellen voor de *grave* en één el voor 1 el voor elke kaproen) (24 pond 13 denieren)
- Jan Hovelync, *sceppere* (kleermaker), die de *froc* en de kaproenen maakte en het laken leverde (8 pond)
- jonkheer Jan [van der Clijte, heer] van Comene, *capitain van den Yperschen heere* trok op met 22 paarden en 22 sergeanten te voet (1.968 pond)
- Andries van Dixmude, wethouder, toegevoegd aan de kapitein, *om 't helpen regierne en bestierne't vors(eide) heere*, met 4 paarden en 6 sergeanten te voet (336 pond)
- Victor van Lichtervelt, wethouder (336 pond)
- Cornelis van Dixmude, wethouder en hoofdman van de *scotters*, met 4 paarden en 2 sergeanten te voet (288 pond)

7 De datum 23 juni wordt vermeld door (ed. E. RONSE), P. HEINDERYCX, op. cit., II, pp. 112-113 (ed. J.-J. LAMBIN), O. VAN DIXMUDE, op. cit., p. 149 vermeldt 25 juni. De getalsterkte wordt vermeld in (ed. J. DE JONGHE) N. DESPARS, *Cronijcke van den Lande ende Graefschepe van Vlaenderen, gemaect door Jor Nicolaes Despars, poortere ende inboorlinck der stede van Brugge, bacelier in die rechten, van de jaeren 405 tot 1492*, Brugge, 1837-40; (2de ed.), Brugge, Rotterdam, 1839-40, III, p. 356.

8 J. DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-38*, Kortrijk-Heule, 1997 (Standen en Landen, 101).

9 ARA, RK 38660, f° 62 e.v.

- Lodewijk Paeldinc, *pensionnaris van der stede, meestere van de herberghe van der wet*, met 4 paarden en 3 sergeanten (300 pond)
- Arthur van Lichtervelde die de bannier van de hertog voerde, met 2 paarden en 5 sergeanten te voet (216 pond)
- Gillis van den Hamme, die de bannier van de stad Ieper voerde, met 2 paarden en 3 sergeanten te voet (192 pond)
- de 8 *conyncstavelen* en de 72 gezellen van de voetboogschutters (voor hun weddes van 60 dagen) (2.928 pond)
- *den grave van den Ribauden* als hoofdman van de 30 rode capproenen te voet, met paard (375 pond)
- 67 sergeanten van de poorterie gedurende 60 dagen en 10 sergeanten gedurende 30 dagen (1.775 pond)
- broeder Maarten Colzwart *van LX dag(en) dat hi uute was ende messe dede alle dag(en) int zelve hee(re)* (36 pond)

Hierna volgen nog talrijke kleinere posten.

Het geheel der kosten bedroeg 11.283 pond 14 schellingen 7 denieren parisis.

De lijst

De lijst van de wapenschouwing van de strijders uit de stad Ieper van 1436 wordt hieronder getranscribeerd. Zoals vermeld, bevat zij slechts drie van vier Ieperse kwartieren.

Transcriptie¹⁰

Wapenscauwinge ghedaen up de Halle t'Ypre, present scepenen, den eersten dach van meye in 't jaere 1436.

¹⁰ Merghelynck had de spijtige gewoonte om in zijn transcripties van originele documenten flarden van de brontekst (voornamen, termen) naar het Frans te vertalen, waardoor een deel van het oorspronkelijk woordgebruik verloren ging. Wij hebben getracht zo goed als mogelijk de geijkte nederlandstalige voornamen en termen te reconstrueren en deze te gebruiken in de transcriptie.

De Vier Ambachten van de Poorterie

Beenhouwers

Hendrik Kuenin coninckstavel

Jan van den Heule

Jan van Comene

Jacob Koes

Niklaas Noes

Niklaas Waterwulf

Jacob Scif

Meulin Kabillau

Lammin Voert

Niklaas van Kemmele

Jan Lugghe coninckstavel

Zeger Puetin

Legier van der Heule

Pieter Waterwulf

Andries Speiaert

Jacob de Neckere

Andries de Thor

Pieter Valke, blauwverver

Jan de Druut, blauwverver

Visverkopers

Jean Ritsaert coninckstavel

Jan Wante

Jacob Simoen

Frans Pieterszone

Jan de Raet

Jan Cauwe

Christiaan Rawels

Jacob Tabbaert

Paulin Kulfin

Hendrik Goudenhooff

Blauwververs

Michel Copman coninckstavel

Jan Lonin

Jan van der Helst

Willem Copman

Boudin Stalin

Thorin Wein

Maarten van den Hove

Hendrik van den Borre

Michiel Mettenzwerde

Roeland van Steelant

Roodververs

Frans van Kemmele coninckstavel

Pieter van den Walle

Christophe de Haghebeker

Malin van den Dorpe

Tristram Crabbe

Paul Zuverlinc

Jacob van der Smesse

Lodewijk Willemszone

Frans Tavernier

Gillis Storem

Scheerders

Jean Dreelinc coninckstavel

Frans Belle

Willem de Vroede

Christiaan Heulaer

Laurens Paesschen

Lippin Toelvoet

Joris de Punt

Willem Lauwers

Gheenin Lootin

Jacob Conrade

Joris de Potter coninckstavel

Boudin de Sterke

Thorin van Heule

Andries van Saint Venan

Frans Halfmaerte

Frans de Brune

Jan Pranseel

Lakenreeders

Jacob Ragaert (geen titel)

Cassin van Passchendaele

Jan Roelant

Ogier Folkaert

*Willem Cambier
 Andries Lasin
 Boudin Brodeel
 Jan Palmois
 Joris Kiekin
 Niklaas Ruebin*

**Schouwing van de Draperie
 op 3 mei 1436**

*Pierre de Vroede coninckstavel
 Niklaas de Witte
 Jan van der Linde
 Joris Keye
 Joris Martin
 Jan de Corte
 Jan van den Bussche
 Gilles David
 Jan François
 Joris de Jeude*

*Jan Goudenhoofd coninckstavel
 Lamsin Sconeneive
 Catoen Quant
 Pieter Benedictus
 Jacob Kalewaert
 Scale de Hase
 Karel van Coyeghem
 Jan van der Huele
 Jan Coopman
 Jan Hootgheer*

*Jacob Danin coninckstavel
 Lamsin de Bil
 Griffon Rissin
 Willem de Hil
 Rijkaart Heiet
 Andries de Makelare
 Jacob Uten Dale
 Andries Scoeneve
 Bartholomeus van Tricien*

*Michiel d'Hauwere coninckstavel
 Pieter d'Hauwere
 Arnold Moenin
 Olvier de Scelewe
 Frans de Hond
 Ebboud Flocket
 Pieter Been
 Jan de Stoute
 Michiel de Scelewe
 Paulin vanden Werve*

*Laurent Suerlin coninckstavel
 Nantin Joye
 Frans Annoot
 Jan Gheraerd
 Niklaas Bigghe
 Jan de Vroede
 Joris Gous
 Jan Craessin
 Michiel de Stoute
 Jan van Werkenjeul*

*Hendrik van der Doest coninckstavel
 Joris van Hellackere
 Pieter van den Bussche
 Pieter d'Hauwere
 Paul de Grave
 Kerteloot de Stoute
 Bras vanden Houte
 Frans Ghis
 Simon de Clomp
 Paul Hootgher*

*Jan Vlaminck coninckstavel
 Alexander Symoen
 Jan de Neckere
 Pieter Puerle
 Jacob de Scelewe
 Jan de Beer
 Willem de Caestickere
 Simon Beyaerd
 Michiel de Langhe
 Pieter de Gay*

Lodewijk d'Hauwere coninckstavel
Jan Bigghe
Jan Morin
Jan Hottin
Frans de Haze
Pieter de Werd
Thenin d'Hanin
Joris van Gheluwe
Joris de Witte
Jan van den Walle
 (beide laatste onder accolade met
 vermelding : *absent*)

Martin de Smit, coninckstavel
Jan Roos
Mathias de Rode
Hippoliet Been
Jacob Baert fs Jan
Willem Clais
Engel Canin
Jan van den Berghe gezegd Becaert
Christophe de Dorpere
Jan de Witte, absent

Niklaas van Hoyen de jonge
coninckstavel
Jacob de Bets
Paul David
Pieter de Corte
Niklaas van Leiken
Gillis d'Hond
Jan Gremminc
Willem de Vos
Jacob Hakelin
Pieter Bats

Paul d'Hane (geen titel)
Pieter de Hane
Karel van Raensporte
Dolin d'Osterlinc
Joris vander Kerke
Meulins Haendebec
Pieter Paddebuc

Philips Bastoen
Pieter Belle
Jan de Langhe

Pieter Vitin coninckstavel
Jan van den Hende
Pieter Bastoen
Pieter Boddaert
Pieter Barey
Laurens Maes
Willem Livin
Pieter van den Hille
Jacob de Haze
Jan de Corte

Frans van Beiselare coninckstavel
Pieter Cous
Lodewijk van den Brouke
Niklaas Christiaen
Pieter de Brides
Frans Suerlin
Jan Buctal
Willem Quike
Jan de Jaghere
Jan de Dievel

Schouwing der Volderie op de gezegde 3 mei 1436

Pieter van der Haghe coninckstavel
Wauter Nerync
Jan de Nuwelare
Olivier Cant
Alard Heiet
Pieter de Hond
Jan Damman
Passchier Lammin
Joris Lotin
Hendrik de Vroede
Jacob van Lokere

Luc Struvin coninckstavel
Pieter Bride

Willem van den Hove
Pieter de Backere
Pieter van der Helst
Tristram de Stoute
Nicasius Barey
Wauter Zoeteman
Mattias Copin
Gauwein Lodewyc

Michel Coopman coninckstavel
Lodewijk van den Gavere
Boudin Crabbe
Willem Happe
Pieter Renrecht
Jan Pilhisere
Stassin Bernaeghe
Gillis de Cantere
Jacob de Boye
Lodin Clinkemaelge

Jan de Vispelaere coninckstavel
Jacob Ballinc
Joris van Prussen
Karel Volpond
Michiel van Leiken
Frans de Heict
Willem van den Hane
Karel Princeel
Jan Hildebrand
Pieter Mansiet

Jean de Coene (geen titel)
Gillis Been
Caessin d'Hanin
Paul Goeman
Brixis Wuloot
Willem van Kemmele
Laurens Hoof
Jan de Jonghe

**Schouwing de 6de mei voor de
sergeanten van de Draperie die
in gebreke waren gebleven**

Reinaut Coopman coninckstavel
Tristram van Oudeseele
Pieter van der Moere
Pieter Diemare
Jan de Reepere
Zeghelin van Leiken
Jacob van Kemmele
Maarten Laesin
Frans van der Crone
Jan van Kemmele

Niklaas d'Osterlinc coninckstavel
Jan van Bovines
Rijkaert Blarentin
Jacob de Buc
Fieren de Moor
Jacob Bigghe
Jan de Haze
Fieren de Roode
Jan van Reus
Pieter Wenin

Jacob de Cleedsnidere coninckstavel
Jan de Rouc
Pieter de Pape
Hendrik de Stoute
Joris Meenin
Rogier van Rues
Diederik Bertholf
Jan van der Brugghe
Ghijseken van den Kerchove
Jacob de Vael